

subosnova razvitija nacional'noj filosofii / Stanislav Pazynich // Novij kolegium. — 2005. — № 3.

С.М.Пазиніч

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНОГО ПІЗНАННЯ

В статті розкривається виключно важлива роль філософських методів в соціальному пізнанні. Вагоме місце приділене значенню функцій світогляду, соціальної позиції дослідника та його методологічній культурі в процесі соціального пізнання.

С.Н.Пазынич

ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ СОЦИАЛЬНОГО ПОЗНАНИЯ

В статье раскрывается исключительно важная роль философских методов в социальном познании. Весомое место уделено значению функций мировоззрения, социальной позиции исследователя и его методологической культуре в процессе социального познания.

S.N.Pazynich

PHILOSOPHICAL ASPECT OF SOCIAL COGNITION

In the article the exceptionally important role of philosophical methods opens up in social cognition. A ponderable place is spared the value of functions of world view, social position of researcher and his methodological culture in the process of social cognition.

(частина друга буде надрукована в наступному номері)

Стаття надійшло до редакції 24.10.2012

УДК 378

*Генькіна М.А., Братута Е.Г.
М. Харків, Україна*

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ГАРМОНІЙНА СКЛАДОВА СИНТЕЗУ ОСОБИСТОГО УСПІХУ З СОЦІАЛЬНИМ

Тема самостійного вдосконалення є настільки актуальною й так багато обговорюється, що вже нікого не дивує, але питання визначення шляхів “прищеплення” особистості такої здатності перебуває в процесі вирішення.

Стаття спрямована в першу чергу на аудиторію майбутніх викладачів, але зацікавити може і більш широку аудиторію.

Вище слово “прищеплення” стоїть у лапках через те, що примусово, або синтетично нав'язане воно просто неможливе. Наявність наочного прикладу самовдосконалення - гарний варіант рішення питання, але за відсутністю однієї дуже важливої деталі, завдання щодо цього самого “прищеплення” не буде вирішеним. Деталь ця - мотивація.

Мотивацією успіху можуть бути: марнославство, матеріальна вигода, суспільне визнання у відповідній галузі, небезпека в конкурентній боротьбі, самотвердження в новій якості, не досягнутій батьками.

В словнику С.І.Ожегова поняття «успіх» має такі пояснення: 1. удача в досягненні чогось; 2. Суспільне визнання (результатів праці, книги, суспільної діяльності і т.д.); 3. виробничі успіхи [6].

На думку авторів, успіх – це суспільне визнання заслуг у будь-якій сфері діяльності.

Успіх залежить від багатьох факторів. Таких, як: професійна підготовка, природні якості, що відповідають характеру діяльності, воля до досягнення мети (терпіння, праця, самовідданість, сміливість у прийнятті рішень та ін.), удача, як необхідний компонент, що дозволяє уникнути або вигідно використовувати ситуації, контакти, інформаційні фактори та інше, що виникають статистично або спонтанно, масштабність та системність мислення.

Удача взагалі-то рідко перелічується серед факторів успіху і саме її згадування при обговоренні успіху деким визначається суперечливим, але удачею можна визначити і збіг обставин та спів падіння. Як написав колись один з авторів статті [3]:

Короткое слово – Успех,
Вобравшее случай и волю,
Венчает и подвиг, и грех,
Венчает мгновенье и долю.
Ошеломляющий взлёт
Красоты и величия духа,
Счастья торжественный ход,
Тисяч завистников мука!
Награда Превратной Судьбы,
Удача только для тех,
Кто не боится борьбы!...

Саморозвиток - одна із заповуток успіху, або підготовка себе у напрямках, що зумовлені факторами, що забезпечують успіх. Ця формула зрозуміла. А що являє собою успіх? Як ми його собі уявляємо? Кінцева мета, результат? Чи не так часто ми успіхом вважаємо сам результат яких-небудь зусиль, дій? Або все-таки успіх для нас – це позитивна реакція й думка інших щодо наших результатів?

При невірному використанні власних дій та при невірному розумінні ситуації (будь-які крайнощі) виникає основа для появи можливих негативних соціальних результатів у погоні за успіхом. Це може бути кар'єризм, індивідуалізм, навмисна необ'єктивність в оцінці досягнень підлеглих та інших суперників, діяльність, що граничить із протизаконною.

Тому автори підкреслюють, що в цій статті йдеться про успіх, коли особисте досягнення людини виявляється корисним у загальносоціально-гуманітарному процесі творчого характеру та обов'язково його моральної направленості.

Саморозвиток як самоціль цінності не має, тому що користі від самого гносеологічного процесу немає. Для того, щоб у цьому переконатися, варто глибше розібратися в розумінні поняття «успіх».

В одному інтерв'ю для православного журналу «Отрок» з дуже успішною людиною було підняте саме це питання. «Готовність повернутися у вихідне положення... і вдячним бути всесвіту, що й так можна жити». Це висловлення перевіряє людину на гординю. Успіх і гординя часто існують разом і не відпускають один одного, поки людина сама того не зробить.

Прагнути до мети слід завзято, може й наполегливо, але без нервової гордості (гордовитості), що не допускає ні за яких умов втрату статусу й накопичених успіхів. Із цього слідує також особливий характер прийдешніх успіхів і сам хід до них. Справжній успіх - той успіх, що буде являти собою справа, вчинок або ціла діяльність, які навіть при втраті автором свого статусу й благ на подяку за них, повинні будуть і слід залишити й значення. Навіть якщо справи або слова людини залишають відгомін і зміст для співрозмовника, можливо, існування першого вже можна якось виправдати. Чи не говорить це про те, що не тільки кінцевий результат повинен турбувати особистість прагнучу, але й сам шлях до мети повинен бути корисним і добродійним (або родючим, якщо під плодами розуміються не тільки користь для самого автора діяльності, але й тих, на кого ця діяльність звернена, особливо зважаючи на те, що мова йде про педагогічну діяльність, що спрямована на тих, що навчаються).

Успіх - це реалізація. Але «реалізація себе» - це реалізація в собі чого? «Адже кожна мить безліч бажань і прагнень борються в людині за право доступу до її волі, тому що це буде означати для них «путівку в життя» - перетворення у вчинки, матеріалізацію в реальності... Здійснення якого мого бажання можна вважати самореалізацією? Того, що сильніше за всіх, або того, котре щонайкраще суміщується з думкою навколишніх?

Щоб розібратися в цьому, щоб вибрати з безлічі прагнень.....потрібно самопізнання». Той же автор про самопізнання говорить: «Самопізнання, як свого роду істина, може зробити людину вільною, тому що показує їй причини її власних дій....Знаючи, «звідки що береться, людина може перестати бути іграшкою в руках якихось «невідомих» й «таємничих» сил, що керують її діями із глибини її ж власної свідомості. Відповідь на питання «чому я це роблю» може привести до відповіді на питання «чого ж я хочу?» Але ж відповіді на такого роду питання - і є той камінь, на якому, на відміну від піску стереотипів і нав'язаних думок, бажано будувати свою «реалізацію»» [4]. Знайдення впев-

неної відповіді на питання «хто я?» є самовизначення. Це відповідальність перед самим собою.

Отже, для самовдосконалення, виявляється, необхідні й самовизначення, і самореалізація. Саме ці явища визначають свідомість і значимість самого розвитку, намічають плоди результатів.

Як контраргумент може пролунати питання: «А якщо особистість у собі не розібралася? І якщо ціль є неясною? Що ж - не розвиватися?». «Природа не терпить порожнечі». «Нічого не роблячи, ми вчимося робити погане». Відповіді ми й самі знаємо, тільки людина часто, не бажаючи думати самотійно й, таким чином, відповідати за своє життя, замість звертання до себе, звертається до навколишнього, які не можуть прийняти за тих, що запитують рішень, а поради, крім своєї власної ідеї й шляху, які, можливо, людині не підходять, не можуть.

Саморозвиток - шлях, що вимагає сили духу. Сила духу - це й уміння організувати себе, і дисципліна, і віра в себе. Протоірей Андрій Ткачев так пише, про те, чого в шляху робити не можна: «Людина - це канатоходець. Праворуч і ліворуч - однаково небезпечні прірви. Між почуттям власної значимості й схованої величі з однієї сторони й почуттям повної незначності з інший, балансує, повільно йде людина. Небо над головою й пропасти під ногами потрібно почувати, але ні туди, ні туди вдивлятися не можна. Звалишся. Будь-який порив вітру небезпечний.... Іти можна тільки вперед» [4].

Слід пам'ятати також, що "Всяке виховання є в остаточному підсумку самовиховання" [1].

Самоосвіта особистості - це самоорганізація свідомості, спрямована на розвиток людини. Під саморозвитком особистості в психології розуміється діяльність людини щодо самотійної зміни свідомості для досягнення цілей, що ставляться. Саморозвиток тісно є пов'язаним із самовизначенням особистості, оскільки, не усвідомивши себе, неможливо намітити мету для самовдосконалення.

Самовдосконалення – це далеко не тільки гносеологічна діяльність, це робота над своїм моральним обліком, а в комплексі ці діяльності дають таку діяльність, як працю щодо формування свого духу. Розвиток духу й духовності в людині, що є невід'ємною частиною самовдосконалення, є окремою глибокою темою.

Відомий всім Генрі Форд відзначав, що міг би згубити всіх своїх конкурентів, якби зумів впровадити в їхній корпорації якнайбільше вузьких фахівців. Відомий бізнесмен відмінно розумів важливу річ: навіть відмінний професіонал, що постійно не розширює свій світогляд, нездатний думати творчо й відповідати вимогам часу. У зв'язку з цим, що особистість не займається самоосвітою, вона не в змозі долати неминуче виникаючі тупіки думки.

Особливо гостро це проявляється у нашу інформаційну епоху, коли життєвий успіх напряму залежить від динамічності мислення й гнучкості сприйняття реальності. У сучасному світі людина може бути по-справжньому незалежною, тільки сповідаючи психологію самовизначення, що базується на постійному саморозвитку. Крім того, в усьому світі зараз спостерігається криза освітньої системи й тільки за допомогою самоосвіти можна стати насправді освіченою людиною й майстром своєї справи.

Процес самовдосконалення необхідно підтримувати таким чином, щоб найбільш яскраві риси людина могла використовувати більш суттєво. В цьому сенсі досить цікава «рецептура» надається у роботі одного з авторів статті, Е.Г. Братути, «Разбудите талант» [2]:

Нам Бог даёт задатки,
Как некие загадки –
Попробуй для себя их отгадать!
Один смекает сразу,

Не поддаваясь сглазу,
Другому – уже надо поискать.
Но вот его Планида
Пришла, свершилось диво:

Что Бог посеял, можно ему жать.
А третий и не ищет,
Он наделён, но нищий:
Себя не удалось ему понять!

Кто ищет – тот обрящет,
Пассивный, как болящий:
Что шлёт Господь,
Не все умеют взять!

И продовжує автор рядки, порадою педагогам, нагадуючи про їх власну відповідальність перед тими, що вступили до Храму науки:

Дремлют мысли и Дух,
Дремлют втуне у юных Таланты,
Как открыть их счастливо
Для них и для всех?

Мы на трудных дорогах
По Жизни – всегда дебютанты,
Для которых так дорог
Заветный успех,

Расскажите, как сами Вы
В чем-то добились Успеха,
Как пришло
Это Время Свершения Дел,

И в Науке возник Результат
Как благая утеха,
Как был труд Ваш
Упорен, опасен и смел.

Самовизначення особистості базується не тільки й не стільки на кількісному нагромадженні знань, скільки на розвитку інтелекту й особистості в цілому. Сучасне життя настільки динамічне, що неможливо припустити, якою діяльністю прийдеться займатися за рік, п'ять або десять років. Інтелект, що постійно тренується самоосвітою, є запорукою того, що, якщо виникне на те потреба, людина буде здатною опанувати необхідними знаннями. Взагалі саморозвиток і самовдосконалення вчать бути готовим до будь-якої діяльності, ситуації і одразу шукати рішення.

Саморозвиток особистості пов'язана з неформальним і незалежним сприйняттям культури. Тільки постійно розвиваючись, сучасна людина здатна бути ефективно інтегрованою у культурне й соціальне середовище й усвідомлювати своє місце у світі.

Окрім самовизначення, необхідною є (і це є наступним етапом) самоорганізація. Самостійна організація свого життя, свого особистого простору, розподілення життєвої енергії та (головешці!) свого часу. Чим би людина не займалась, вона витрачає свій особистий час. Хтось міг би засуперечити: "А робочий час? Отримуючи заробітну платню, ми повинні віддавати саме цей свій особистий час на працю, тобто на виконання якихось обов'язків та завдань, навіть, якщо і ця робота, і ці обов'язки не завжди подобаються." Ні. Саме людина й вирішує, чим вона буде в житті займатися. Тому організація собі й свого часу, а саме детальне планування заздалегідь - є запорукою того, що особистість зробить свій вибір вірно.

Таймменеджмент - це управління часом. Ця галузь набуває популярності. У процесі, коли вже зрозуміло, щодо саморозвиток - є невід'ємною частиною й снування сучасної особистості, стає питання, де і як знайти вільний час у своїх 24 чотирьох годинах. По-перше, можна згадати та уявити, що всі без виключення у своєму розпорядженні мають лише 24 години! Якщо комусь вдається знайти, і для того, хто крокує наступним, немає нічого неможливого.

Вільний час – це та частина неробочого часу, що використовується людиною за своїм розсудом, вільно. Це означає, що добовий бюджет людини, що

навчається, включає час необхідної праці, позаробочий час, що, у свою чергу, підрозділяється на час пасивного відпочинку (сон, лежання на дивані й т.п.), час задоволення природних потреб і вільний час.

До речі, використання вільного часу об'єктивно показує, що означає свобода особистості: або використовується воно без сенсу та користі, або ж воно використовується для занять спортом, читання літератури, відвідування музеїв, туристичних походів і т.п. У першому випадку, це буде час безнадійно загублений для людини, час деградації особистості, у другому випадку це буде час інтелектуального, фізичного й духовного розвитку, тобто час справді вільний.

Підвищення культури проведення вільного часу, ріст прогресивних видів діяльності у вільний час, зникнення багатьох способів проведення дозвілля, що ведуть до деградації особистості -- показник росту рівня самоорганізації особистості, а виходить, його розвиток.

Особливе місце у самоорганізації й саморозвитку займає фізичний розвиток особистості, без якого розвинену і гармонічну людину, навіть найосвітнішу і начитану, важко назвати. Комплексний підхід у всьому - це запорука того, що особистість прямує вірним шляхом.

Здоровий спосіб життя - це комплекс оздоровчих заходів, що забезпечують гармонійний розвиток і зміцнення здоров'я, підвищення працездатності людей, продовження їхнього творчого довголіття. Він містить у собі плідну трудову діяльність, відмову від шкідливих звичок, оптимальний руховий режим у вигляді регулярних занять фізкультурою й спортом.

Здоровий спосіб життя - запорука формування й задоволення розумних потреб. Відхилення від здорового способу життя - захоплення алкоголем, участь у сумнівних антигромадських угрупованнях - витісняє зі способу життя накопичений потенціал гуманного розвитку, зміцнює в ньому пріоритет нерозумних потреб, веде, в остаточному підсумку, до деградації особистості.

Крім того, пряму залежність інтелекту людини від його фізичної підготовки переконливо довели експерти Дартмутського коледжу. Регулярне фізичне навантаження сприяє активізації білка головного мозку, посиленню концентрації уваги й розвитку розумових здатностей у цілому [7].

Будь-який рух, навіть проста ходьба пішки сприяє активізації особливий синтез білка. Цей білок відповідає за розвиток, дозрівання й виживання нейронів мозку, захищає нейрони від загибелі й ішемічних атак. Активний він й у тій частині системи головного мозку, що пов'язана з навченістю людини й з консолідацією його пам'яті.

Учені встановили, що в день фізичних тренувань у людини рівень цього спеціального білка піднімається й навіть найпростіші вправи провають активізацію синтезу зазначеного білка, а значить впливають на розумові здатності що тренуються.

Сильним аргументом на користь необхідності самоосвіти й саморозвитку, а виходить, сильною мотивацією до самовдосконалення може стати висловлення одного з філософів: «Занепокоєння зникає у світлі знання». Людина, що не має запасу знань, з відсутністю широкого світогляду, що виникає, внаслідок байдужості до нового, до всякого пошуку, до пізнання, перебуває в небезпеці. Він ризикує. Ризикує виявитися за бортом попиту, як співробітник та як співрозмовник, у тому числі. Потреба в суспільстві собі подібних, у належності до групи, у спілкуванні присутні в людини, як у явища соціального.

Потреби в самореалізації служать одним з мотивів до самовдосконалення. Усвідомлення своїх здатностей до якої-небудь діяльності викликає потреби реалізувати свій особистісний потенціал (запас життєвої енергії), відчутти себе творцем, хазяїном свого життя, її обставин. У процесі такої реалізації себе відбувається виявлення нових здатностей, випробування себе на межі можливостей.

Приватним проявом деяких потреб виступає потреба активної діяльності, самоактуалізації як повного переживання життя, постійного вибору й все більшої реалізації своїх можливостей.

Американський психолог А.Маслоу трактує потребу в самоактуалізації як бажання людини самоздійснитися, стати тим, ким він може бути, займатися тим, для чого він призначений. У випадку незадоволення цієї потреби його супроводжують незадоволеність і занепокоєння [5].

Механізм самоактуалізації потреб - пізнання; випробування й реалізація в життєдіяльності своїх особистісних можливостей відіграє роль головного мотиваційного фактора безперервного самовдосконалення, творчої діяльності людини. Для здійснення самоактуалізації необхідне надання особистості відповідних умов: волі, волепрояву, простору для творчої діяльності, соціального комфорту.

Частина загальної структури особистості, значною мірою визначальний її саморозвиток, становить Я-концепція, що служить важливим регулятором процесів самовиховання, джерелом очікування щодо власного поведіння й самого себе, визначає характер придбання нового досвіду й особливості його інтерпретації, здійснює регуляцію соціального поведіння особистості, сприяє досягненню внутрішньої погодженості особистості [5].

Основні напрямки, у яких особистості необхідно займатися самоосвітою: професійне, психологічне (імідж, спілкування, мистецтво впливу, лідерські якості й ін.), правове, естетичне (гуманітарне), історичне, іноземні мови, політичне, інформаційно-комунікативні технології, охорона здоров'я, інтереси й хоббі.

У чому полягає суть процесу самоосвіти? Людина самостійно добуває знання з різних джерел, використовує ці знання в розвитку особистості й професійної діяльності.

Важливим є систематично цікавитися подіями сучасного економічного, політичного й культурного життя, а також підвищувати рівень своєї ерудиції, правової й загальної культури.

Все це може реалізуватися через наступні види діяльності, які й становлять процес самоосвіти: читання предметної літератури; систематичний перегляд певних телепередач; огляд в Інтернеті інформації з необхідного предмету; рішення завдань, вправ, тестів, кросвордів й інших завдань підвищеної складності або нестандартної форми; відвідування семінарів, тренінгів, конференцій, дискусій, нарад; систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації; вивчення інформаційно-комп'ютерних технологій; відвідування предметних виставок і тематичних екскурсій; ведення здорового способу життя, заняття спортом, фізичними вправами; спілкування з людьми, що досягли успіху, осмислення їх досвіду та практика впровадження виявлених методів та прийомів.

В особистому плані самоосвіти кожної особистості обов'язково повинен бути список результатів, які повинні бути досягнуті за певний строк.

Результати самоосвіти відслідковуються на певних етапах (самоосвіта є безупинною, але планувати її потрібно поетапно).

Що стосовно поетапності та запланованості, система виховання та освіти особистості від дитячого садка до аспірантури та докторантури повинна методологічно бути орієнтованою на досягнення людиною успіху, на його максимальну особистісно-соціальну реалізацію.

Таким чином, підхід в організації особистого самовдосконалення, що поєднує в собі такі процеси, як визначення з мотивацією, самовизначення, самоорганізація, є необхідними для сьогодення та є однією з запорок успішних результатів, що є корисними і для суспільства, і для особистості, що діє.

Список літератури: 1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. Т. 3. — М.: Педагогика, 1983. - С. 68., 2. Братута Э.Г. Разбудите талант: поэма / Э.Г.Братута. — Харьков: НТУ «ХПИ», 2009. — 16 с., 3. Братута Э. Г. Я внемлю чуду бытия / Э. Г. Братута. - Х.: НТУ «ХПИ», 2012.-302 с., 4. Кирицев С. ОТРОК.ua / С. Кирицев // ОТРОК.ua: [православний журнал для молодёжи]. — К.: АДЕФ Україна, с. 64, 5. Маслоу А.Х. Мотивация и личность. / А.Х. Маслоу. - СПб.: Питер, 2008.- с. 720, 6. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов.— М.: «Русский язык», 1986.- с. 797.; 7. www.science.yoread.ru;

Bibliography (transliterated): 1. Vygotskij L. S. Sobranie sochinenij: V 6 t. T. 3. — М.: Pedagogika, 1983. - S. 68., 2. Bratuta Je.G. Razbudite talant: pojema / Je.G.Bratuta. — Har'kov: NTU «HPI», 2009. — 16 s., 3. Bratuta Je. G. Ja vnemlju chudu bytija / Je. G. Bratuta. - H.: NTU «HPI», 2012.-302 s., 4. Kiricev S. OTROK.ua / S. Kiricev // OTROK.ua: [pravoslavnij zhurnal dlja molodjozhi]. — К.: ADEF Ukraina, s. 64, 5. Maslou A.H. Motivacija i lichnost'. / A.H. Maslou. - SPb.:

Piter, 2008.- s. 720, 6. Ozhegov S. I. Slovar' russkogo jazika / S. I. Ozhegov.– M.: «Russkij jazyk», 1986.- s. 797.; 7. www.science.yoread.ru;

Генькіна М.А., Братута Е.Г.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ГАРМОНІЙНА СКЛАДОВА СИНТЕЗУ ОСОБИСТОГО УСПІХУ З СОЦІАЛЬНИМ.

Статтю присвячено проблемі самовдосконалення педагога та студента у спрямуванні особистості до успіху. Особлива увага приділяється розгляданню поняття «успіх», факторам, що впливають на нього, його мотивації. Приводяться можливі шляхи самовдосконалення.

Генькіна М.А., Братута Э.Г.

САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КАК ГАРМОНИЧНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СИНТЕЗА ЛИЧНОСТНОГО УСПЕХА С СОЦИАЛЬНИМ

Статья посвящена проблеме самосовершенствования педагога и студента у стремлении личности к успеху. Особенное внимание уделяется рассмотрению понятия «успех», факторам, что влияют на него, его мотивации. Приводятся возможные пути самосовершенствования.

Genkina M.A., Bratuta E.G.

SELF-PERFECTION AS HARMONIOUS CONSTITUENT OF SYNTHESIS OF PERSONAL AND SOCIAL SUCCESS

The article is dedicated to the problem of teacher's and student's self-perfection at the person's seeking the success. A special attention is payed to review the concept «success», to the factors, that affect it, its motivation. The possible ways of self-perfection are given.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2012

УДК 378

*Ю. П. Дерев'янюк
м. Харків, Україна*

**НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В
ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ**

Постановка проблеми. Формування культури підростаючих поколінь, коли вона ґрунтується на системі довершеної освіти і виховання, забезпечує молоді можливості потужного подолання іманентних суперечностей. Такий